

Lokal Historisk Forening for Tølløse Egnen

Forår 2013

Tølløse Slot med gartnerboligen i baggrunden.

Barndomserindringer fra Tølløse Slot

Andreas Villiam Christensen blev født 12.10.1885 i gartnerboligen ved Tølløse Slot som søn af herskabsgartner Christian Vilhelm Christensen og hustru Marie Sophie Frederikke (f. Poulsen). I det følgende beskriver han sin barndom, der nok er tidstypisk, men også meget præget af slottets nærhed. Erindringerne, der her bringes i uddrag, er afleveret til Lokalarkivet af hans barnebarn.

Den 12. oktober 1885 så jeg dagens lys i Tølløse Gartnerbolig. Den lå fredeligt i en stor park om-

givet af høje mure, store stendiger eller levende hegn. Der var alt, hvad man kunne ønske sig af landlivet fra grøntsager til de herligste frugter, såsom abrikoser, fersken, morbær, mandler, vindruer etc., for slet ikke at tale om almindelige og ualmindelige æbler og pærer samt blomster. Selve haven spændte over et areal på ca. 20 tønder land, og i fortsættelse heraf var en indhegnet dyrehave på ca. 30 tønder land, hvori alle dyrearter inden for hjortene forekom.

Dog en ting fattedes ved den have, ikke at ledet var af lave, men rislende vand i grotter, små-åer etc.

Gartneriet og gartnerboligen ved Tølløse Slot, der blev revet ned sidst i 1970'erne i forbindelse med, at Havebrugsskolen Vilvorde skulle opføre elevfløje.

Noget som kunne give naturen liv. Voldgrave med stillestående vand og stor fiskerigdom fattedes ikke, men det blev dog kun en pauver erstatning. Imidlertid fandt enhver københavner eller anden bybo, at denne plet måtte være paradisesets have. Det var den sikkert også, men som bekendt var der også slanger i Paradis.

Den tidligste barndom

Det første, jeg overhovedet erindrer fra min barndom, da jeg var 4-5 år, var et par legetøjssoldater chakots¹, som skaffede mig mangen fornøjelig time. Jeg var den førstefødte og enebarn. En bror, som blev født et års tid efter mig, døde kort efter fødslen. Derefter gik 8 år, inden jeg fik en søster.

Som følge af min enebarnstilværelse, hvortil kom, at jeg ikke måtte vise mig ”ude på gaden”, men havde pænt at opholde mig inden for murene i haven, blev min opfindsomhed sat i sving – dog uden at jeg forfaldt til svingpjatterier. Jeg havde således 2 dukker, som var mine uadskillelige ledsagere i 5-6 års alderen. Den ene hed Prins og var meget fin, formedelst en lyseblå fløjlstroje og porcelænshoved. Den anden hed Moses og var helt og holdent en kludedukke med langt krøllet hår, ligeledes af uld. Den sidstnævnte, som var grim og efterhånden noget pjaltet, var ubetinget favoritten.

Efter denne periode, som end-

te med konfiskation af dukkerne, som ikke passede sig for en dreng på snart 7 år, anskaffede jeg mig en stald med op til 25 heste. Hestene var længere eller kortere granstager, som hver havde sin bås i gården med navn over, netop som i den grevelige stald, der naturligvis var mit forbillede.

På det tidspunkt skulle der foretages en afgravning af en stor bakke i parken, og jorden skulle føres uden for haven i en gammel mergelgrav pr. tipvogne. Dette gav anledning til, at jeg fik fat i en masse blå- samt rødder, som var et udmærket produkt til et bageri i stor stil. Leret blev blandet godt op med vand, så det kom på fingre og navnlig på tøjet. Men en stor procentdel gik også i mine bageovne, som blev betjent af solen, når ikke regnvejr satte ind og lavede alt til et uformeligt ælte.

Pindsvin og spurve

Engang anskaffede jeg mig også en pindsvinefarm på i alt 8 pindsvin, som jeg fodrede med levende frøer. Imidlertid varede denne fornøjelse kun kort, thi far kom en dag forbi min med stor møje arrangerede farm, der bestod af et utal af kasser og hegnsmateriale. Han opdagede, at mange af frøerne manglede snart et forben og snart et bagben eller to, som simpelthen var afbidt af de andre frøer. Dette

¹Militær hovedbeklædning

var mit faderlige ophav for meget dyrplageri, så han likviderede hele farmen og trakterede undertegnede med en endefuld samt pålæg om ikke fremtidigt at fremture på denne måde.

Ideen til pindsvinefarmen havde jeg fået af daværende realskolebestyrer Hans Brix, som i sin lejlighed på skolen havde et tamt pindsvin, som virkelig var på fløjt, hvad der naturligvis havde duperet mig stærkt.

Navnlig om sommeren fandt jeg på at fange gråspurve ved hjælp af et sold på højkant, hvilende på en pind med fastgjort tilstrækkelig langt sejlgarn. Under soldet lå korn som madding, og fra mit skjul noget derfra trak jeg i snoren og fangede spurven. Nu var det imidlertid vanskeligt at få fat i fuglen, som skulle aflives og tjene som føde for

2 store hornugler, der fandtes i bur hos godsets fasanjæger og brugtes ved kragejagt.

Derfor forlod jeg denne fangstmetode og benyttede mig af en åbenstående dør i udhuset tæt ved en stor brændestak i gården. I rummet bag ved døren strøede jeg en del korn, som jo fristede spurvene stærkt. Når der var fra 5 til 10 spurve indendørs, for jeg frem fra mit skjul bag stakken og smækkede døren i. Således kunne jeg fange 10-20 spurve på forholdsvis kort tid, stolt drage af sted til ugleburene og foretage affodring, til stor glæde og lettelse for jægeren – og for øvrigt også for mig selv.

Fiskeri

Fiskeri blev også drevet i havens damme, hvor resultatet ofte blev en salamander på krognen. Men

*Parti fra parken ved Tølløse Slot med en af voldgravene i forgrunden.
(Datering: 1890'erne).*

ved dræt² med skæppekurv fangedes mangen en karusse, som tjente som madding for min geddefangst. Således vejede min første gedde ca. 8 pund, dvs. en meget stor krabat for en lille fyr på ca. 9 år.

En rar dame fra København, som lå på landet hos os hver sommer, havde netop foræret mig en toldekniv. Denne blev brugt til at aflive gedden med, efter at den endelig med stort besvær var blevet hallet i land gennem sivene. Det var en stolt fisker, som drog hjem til mors kødgryde med sin eventyrlige fangst.

Senere har jeg ikke lagt vægt på fiskeriet, thi jeg siger med englænderne: fishing is a dull sport!

Legekammerater

Om foråret spillede jeg klink med drengene fra gaden, hvad der var en stor attraktion, antagelig fordi det var forbuden frugt at gå ud på gaden uden tilladelse. Om vinteren havde jeg stor moro ved at løbe på skøjter, og dengang var sæsonen fra medio november til slutningen af marts. Lige uden for vor bolig lå en stor dam, som ikke var så dyb, hvorfor den forholdsvis hurtigt frøs til. Når fader så havde prøvet, om isen kunne bære, blev tilladelse givet til det for mig så tillokkende vinterliv på isen. I barndommens dage havde vi stort snefald, og det gav jo anledning til ekstra arbejde med rydning af dammen.

Andreas Villiam Christensen som voksen.

Dengang havde man ret primitive skøjter med et fjedersystem. Fjederen, som blev spændt fast, løsnede sig ustandseligt og gav anledning til mange fald. En anden ulempe, som jeg husker, var idelig hul på hælen, forårsaget af for store støvler, som ustandselig gled op og ned på benet. Ikke desto mindre lagde jeg her grundlaget til min senere middelgode skøjteløbning, og det var meget værd rent fysisk set.

Som barn havde jeg få legekammerater, dog var der i landsbyen Tølløse³, hvor vi boede, en materialforvalter-familie, som havde 2

²Trækning med vod

³Fra tidernes morgen har byen, hvor slotet lå, haft navnet Tølløse. Da Nordvestbanen blev anlagt i 1874, fik den nye by navnet Tølløse Stationsby. Med tiden blev stationsbyen til "Tølløse", mens slottets by tog navneforandring til Gl. Tølløse

sønner på min alder, og med hvem jeg hyppigt kom sammen. Da den ældste af brødrene blev sendt bort til skolegang i Holbæk, ordnede familierne det således, at den tilbageblevne og jeg skiftedes til at besøge hinanden efter skoletid og til at indtage måltiderne sammen. Hjemme hos os selv havde vi naturligvis al slags fjerkræ, grise, køer og får. Katte savnedes naturligvis heller ikke, men det gjorde en hund. Sidstnævnte dyr måtte vi ikke have, eller rettere: fader ville ikke tillade det af hensyn til de grevelige hunde, som af og til færdedes alene rundt i parken. Men hos min ven på materialgården var landbrugets dyr til stede i langt større antal, navnlig heste, som vi fik lov til at ride til vands på marken uden sadel og tøjler. Vi tog simpelthen tøjret og lagde det om mulen, og så gik det over stok og sten. Når vi efterhånden blev mere dristige, stod vi ret op på hesteryggen. Det var vel herreliv for raske drenge!

I mangel af heste nøjedes vi af og til med at tage en ung kvie, men det var ikke ret lang tid, vi kunne sidde fast på ryggen af samme, thi den gjorde straks sit bedst mulige for at smide os af ved at sætte hovedet imellem benene, når den befandt sig i fuld fart. Men græsset var jo blødt at falde i, og man kom jo altid godt fra det.

Forbudte aktiviteter

Forbuden svømning eller forsøg

derpå uden korkbælte eller noget som helst andet hjælpemiddel foretoges i mergelgrave. At man ikke her kom galt af sted, er måske noget af et under, for mange gange var der dybe huller i bunden på mergelgraven.

Tobaksrygning i smug forsøgte man også med mere eller mindre held, navnlig mindre. Således husker jeg, at jeg - efter lang tids opsparing af sparsomme småbeløb på 1 og 2 øre af gangen - havde accumuleret så meget, at jeg kunne købe mig en shagpipe. Tobakken hertil anskaffede jeg mig ved at "låne" noget groft skåret Petit Kanaster, som stod fremme hos vor gartnermedhjælper. Således udstyret tændte jeg den så attråede første pipe og fik antagelig adskillige sut, men disse skulle ikke bekomme mig vel. Thi fra middag til langt ud på eftermiddagen var jeg flygtet op på et høloft for at dulme min opståede heftige kvalme, som syntes ikke at ville tage nogen ende. I det mindste ser jeg for mig endnu disse kvalfulde timer i sommerens varmeste tid på et indelukket høloft.

Min meste omgang fandt jeg blandt havens arbejdere, som bestod af ca. 8 faste mænd samt ca. 12 koner. De var alle meget gamle på få undtagelser nær, men var næsten alle rørende venlige og omgængelige, nøjsomme og tilforladelige. Efterhånden faldt en og anden fra og blev erstattet med

frisk blod, hvorved nye tider så småt kom inden for murene.

Livet på slottet

Når Greven holdt jagter, var der stærkt liv og røre på slottet. Men en lille dreng måtte pænt holde sig i baggrunden og stjæle sig til et indblik i det brogede liv, som herskede i slotsgården, når jagten var endt. Der var oftest et utal af indbudte militærpersoner i de mest pragtfulde uniformer samt jægere med mange hunde, og endelig var der den store udstilling af det nedlagte vildt, som taltes i hundredevis blandt harer, fasaner, dyr, hjorte m.m.

Ved juletid blev alle grevskabets funktionærer med familie samt arbejdnernes børn i landsbyen inviteret til stort juletræ på slottet. Det var en stor fryd for mig. I taflet bagefter deltog funktionærer med familie og børn, og da gjorde man store øjne ved al den luksus, som blev udfoldet i den pompøst udstyrede spisesal. Greven nedlod sig efter taflet til nådigst at trække mig i ørerne og anmode mig om at rette ryggen, thi ellers ville jeg ikke blive en god soldat.

Tante Augusta

Min faders tante Augusta boede om vinteren hos os og var vel i min grønneste ungdom ca. 65 år. Hun forkælede mig i alle retninger, selv om hun også til tider på passende måde forstod at sætte sig i re-

*Jagtselskab ved Tølløse Slot.
(Datering: 1890'erne)*

spekt. Følgen var, at jeg næsten holdt mere af hende end af min mor.

Hun havde været oldfrue hos Grev Dannemand på herregården Aastrup, der lå ca. 3½ km fra Tølløse. Da Greven døde, fik tante Augusta fremdeles ifølge en i sin tid truffen bestemmelse sit ophold på Aastrup, som bestod af ca. 80 værelser. Her boede hun mutters alene, i begyndelsen både sommer og vinter. Hun havde ca. 4 sale, køkkener og spisekamre samt div. gæsteværelser til sin disposition.

Samme tante Augusta var en dame med ben i næsen. Efter Grev Dannemands død foretog Grev Dannemand forskellige mere eller mindre heldige eskapader, som tante Augusta forsøgte at afværge. Men hun blev til sidst tvunget til at gå i landflygtighed og opholdt sig i denne periode på Tølløse Slot. Imidlertid indså Grev Dannemand snart, at han ikke i det lange løb kunne undvære sin oldfrue. Hun

blev således kaldt tilbage og indsat med sine gamle rettigheder.

Min første og længere rejse alene og til fods gjaldt således tante "Gusta", som hun kaldtes. Der var en halv mil at tilbagelægge fra Tølløse til Aastrup, og på en varm sommerdag var det tilstrækkeligt for en lille dreng på 6-7 år. Det sidste stykke vej var jeg heller ikke helt modig, thi jeg skulle passere ad en marksti ind over en større mark, hvor kreaturerne fra Aastrup stod tøjrede. Deriblandt var nogle fæle store tyre, som af og til rev sig løse og således var farlige for deres omgivelser. Imidlertid gik alt godt.

Engang efter en sådan tur var jeg meget tørstig, husker jeg. Tante Gusta serverede derfor en mægtig portion rødgrød med fløde, som jeg lod vederfares retfærdighed i alt for stærkt tempo. Det resulterede i, at jeg fik den galt i halsen, så jeg blev udsat for et stærkt kvælninganfald, hvor jeg lå og vred mig på gulvet.

Aastrup lå meget afsides og langt fra alfarvej. Slottet var omgivet af større voldgrave og var i det hele taget dystert at se på. Der var naturligvis sale med "blod" og meget andet, og der verserede utallige spøgelseshistorier, som man fik serveret i delikat anretning af den gamle vægter, Jørgen, som var så gammel som Methusalem, men rar og hyggelig som gamle folk på landet nu engang var på den tid.

Skolegang

Et vigtigt kapitel i min barndom er naturligvis skolegangen. Den begyndte i en privatskole i byen hos 2 søstre, frøknerne Mohr⁴. Den ene var elskelig og venligheden selv, medens den anden nærmest var hendes modpol.

Disse frøkner hørte med til landsbyens selskabelige omgang, hvorfor jeg naturligvis blev noget for-

⁴Frk. Mohrs privatskole lå på Møllegårdsvej i Gl. Tølløse

Hovstien fra Kvarmløse til Aastrup, som den lille dreng spadserede ad. (Datering: 1972)

kælet dér. I den skole tilbragte jeg ca. 1½ år.

På den tid blev der nemlig oprettet en realskole⁵, hvortil jeg blev overflyttet. Skolegangen foregik i begyndelsen i Missionshuset Mammelund, og lærer Dybbøl fra landsbyskolen i Tølløse var til en begyndelse leder.

Således glemmer jeg aldrig min første time i sang. Lærer Dybbøl spillede violin og sang for, og jeg skulle gentage syngende ”Kom maj, du søde milde, gør skoven atter grøn”. Det blev vist en fiasko, og det endte med, at læreren placerede violinbuen ret kraftigt med bagsiden på mit syndige hoved, ledsaget af titlen ”dit kvaj”!

Der blev nu bygget en selvstændig skolebygning, og den senere så berømte professor Hans Brix blev den første forstander. Han afløstes af en hr. Troensegaard, og flere andre fulgte i hans kølvand.

Til Realskolen i Tølløse Stationsby havde jeg ca. 2 km at gå og det var alle tider ikke lige morsomt. Navnlig om vinteren med frost eller snestorm var det ikke sjovt, for landevejen var mangen gang fuldstændig ufremkommelig pga. store snedriver

En forpagter havde 3 sønner, som samtidig med mig gik i Realskolen, og disse red i almindelighed sammen på én og samme lille hvide islænder. Når disse kammerater indhentede mig i landsbyen, hvor jeg boede, på deres vej til skolen,

hændte det et par gange, at den ældste af de 3 brødre var gal i hovedet på de 2 yngste, hvorfor han anmodede dem om at stige af hesten til fordel for mig. Blev der ikke pareret ordre, uddeltes straks et par lussinger til hver, så de ganske simpelt trimlede af hesten. Herefter måtte jeg sætte mig op i sadlen med den ældste broder, som var uhyre stærk og noget af en despot over for dem, han ikke kunne lide. Således erindrer jeg engang, at denne ældre broder var blevet rigtig gal i hovedet på en af skolens yngste og netop ankomne lærere. Undervisningen af ældste klasse foregik på denne unge lærers værelse i en bygning uden for skolen. Læreren blev straffet på den måde, at han ganske simpelt blev indespærret i et tilstødende værelse af den unge laban. Dernæst blev kakkellovnsrøret demonteret (det foregik midt om vinteren), og værelset fyldtes med røg. Efter dette måttet alle lærerens potteplanter undgælde med livet, idet de ganske simpelt blev snittet over lige ved jorden. Denne bolsjevisme gik naturligvis ikke ustraffet hen over synderens hoved. Den resulterede i udvisning af skolen samt en korporlig afstraffelse af faderen efter bedste mønster.

Kort tid efter afstraffelsen forsvandt det unge menneske spor-

⁵Tølløse Realskole, oprettet i 1895 i Tølløse Stationsby

Elever foran Tølløse Realskole.

løst, og forældrene hørte først fra ham ca. 1 årstid efter, nemlig fra Sydamerika, da han havde taget hyre på en bark og var nået dertil. Han blev senere en dygtig sømand, styrmand etc. Og havnede på landjorden som havarieksperter hos et assuranceselskab.

I samme skole havde jeg også en anden kammerat, men han var vel den ovenfor skildredes modpol. Han var meget dygtig og stak for så vidt af fra sine brødre, som var rigtige bøndertampe. Det viste sig senere med årene, at han var plejesøn – i hans årer løb sikkert adelig blod. Han blev sagfører, diplomat og sluttelig minister. Vi mødtes af og til senere i livet og hilste urbant på hinanden.

Det væsentligste, jeg husker fra Realskolen var, at jeg meget tid-

ligt blev plaget både med engelsk, tysk og endog med fransk. Derimod erindrer jeg absolut intet med hensyn til de andre discipliner, når undtages geografi, hvor navnlig Tysklands bjerge, floder og fyrstendømmer var min rædsel. Her til måtte jeg have privat lærerinde, som gjorde sit bedste for at proppe mit hoved med denne for mig så afskyelige lærdom.

Efter tiden på Tølløse Realskole fortsatte Andreas Villiam Christensen som 12-årig skolegangen på Sorø Akademi. Det første år skulde han bo hos Tante Augustas veninde, der var gift med en af byens store købmænd. Hermed var barndommen i og omkring gartnerboligen slut og en helt ny epoke af hans liv begyndte.

En beretning om Ordrup II

I sidste nummer bragte vi Ingrid Clemensens beretning om landsbyen Ordrup i St. Tåstrup sogn. Her følger 2. del, der beskriver en del af Ordrups yderdistrikter. I næste nummer bringes 3. og sidste del.

Yderst i kanten af Mølleskov lå huset, hvor skovfoged Petersen boede med sin kone og to børn: Hanne og Jens Erik.

Derefter lå et lille husmandssted, hvor Dagny og Søren Hansen bo-

ede. De havde tre børn, to drenge og en pige.

I det hvide hus overfor ved jeg ikke, hvem der boede dengang.

Lidt længere oppe mod vejen lå endnu et lille husmandssted. Her boede Jenny og Hans Larsen med deres fire børn: Jytte, Birthe, Anni og Jørgen.

Lidt nede på marken lå endnu et lille husmandssted. Her boede Kristian Andersen og hans kone med sønnerne Robert og Bruno. Denne ejendom brændte ved lynnedslag

Parti fra Mølleskoven. (Datering: august 1993)

engang i 40'erne. Det blev aldrig bygget op igen, og familien flyttede til Allindelille.

Oppe ved den store vej lå en mindre gård, og da jeg var barn boede der tre generationer her: Hans Jensen og hans kone samt sønnen Henry og hans kone Kirsten med deres tre børn: Gerda, Erna og Vagn.

Oppe langs vejen lå 3-4 små landejendomme. Ejendommen på hjørnet havde dengang lidt jord, og det var også her, der engang var købmandshandel.

På den anden side af vejen lå oppe på marken en lille ejendom, som Markus Hansen og hans søster boede på. Ved vejen lå der også et lille landbrug. Det var Marie og Peder Gabrielsen og deres søn Harald, der altid boede hjemme, da han ikke kunne klare sig selv. Denne ejendom brændte engang i 50'erne ved en gasflaskeeksplosion, hvor både Marie og Harald kom til skade. De byggede ikke ejendommen op igen, men flyttede efterfølgende til Stenlille. Senere blev der bygget et helt nyt hus her med mekanikerværksted.

På den anden side af vejen boede Johannes og Marie Hansen på et lille husmandssted. De havde tre børn: Aase, Lilly og Niels Henrik.

På bakken lå den gamle smedje, der er revet ned. Her kunne man få skoet hestene og lavet smedearbejde tilbage i tiden. Huset blev revet ned i forbindelse med, at cykelstien blev anlagt.

Nede på marken boede Kirsten og Karl Petersen med deres to børn, Henning og Else, på en lille gård. Den ejes i dag af tredje generation. Langt ude bagved på marken ligger endnu et hus, der da jeg var barn var et lille landbrug. Her boede Johannes Hansen og hans kone "Sine" og deres søn Hans. Johannes var tillige hjemmeslagter, og Hans arbejdede rundt på gårdene for at klare det økonomisk. Huset ligger der endnu, men er uden jord til.

"Blikhuset", som det altid har heddet, ligger lige op til vejen. Det har faktisk set ens ud i alle de år, jeg husker, bortset fra at der før i tiden var to lejligheder mod kun én i dag. Det røde hus i svinget (Ringstedvej 85) har haft rigtig mange ejere, så mange bare i min tid, at jeg ikke husker dem alle. Huset blev bygget omkring 1925 af tækkemand Emil Jensen, og dengang jeg blev født, var det beboet af Anna og Frederik Hansen. Det har mine forældre fortalt mig. Af senere beboere husker jeg blandt andet Ella og Henrik Hansen, Edith og Holger Petersen, samt under krigen skytten Leo Larsson og hans kone Esther med sønnen Finn.

Senere købte Anna og Martin Teilgaard Hansen huset, men han blev dræbt i vinteren 1951, da han i forbindelse med en udgravning ved køkkentrappen havde gravet så dybt, at jorden faldt sammen over ham. Konen kunne ikke fin-

de ham og slog alarm til min far, der var nabo. Han løb derop og gravede Martin Hansens hoved fri med hænderne, inden Falck nåede frem. Men han var død. Kort efter solgte konen huset til Oluf Henriksen, der boede her i mange år sammen med sin husbestyrerinde Dagny. Han døde i 1970'erne, hvorefter Birgit og Alex købte huset. Han er nu død, men Birgit bor der stadig. I hjemmet er vokset to børn op: Ulla og Uffe.

Mit barndomshjem

Den lille ejendom "Skovlyst" med seks tdr. land blev i 1930 købt af mine forældre Karen og Aksel Jensen. Ejendommen er fra 1800-tallet, og var engang under Den Suhrske Stiftelse. Karen og Aksel Jensen klarede de hårde år i 30'erne, og der blev råd til bl.a. at sætte nye vinduer i stuehuset. Der blev også lagt el ind.

Jeg blev født i 1933, og min bror Vagn i 1940. Min far arbejdede ude for at tjene penge. Under krigen arbejdede han i tørvemosen om sommeren, cyklede rundt og klipede køer på gårdene om efteråret og blev også hjemmeslagter på et tidspunkt.

Min mor passede imens det derhjemme sammen med os børn, og jeg lærte som helt lille at bestille noget. Min barndomshave var deres stolthed. Selvom min mor blev syg og ikke mere kunne hjælpe til, så blev min far ved til han var i 80'erne.

I 1976 brændte udlængerne ved en kortslutning, og far fik en hel ny grise-stald, som han nåede at få megen glæde af. Ejendommen blev i 1992 solgt til Edith og Kristian Helse Jensen.

I 1954 fik min nu afdøde mand og jeg en byggegrund på mine forældres jord på den anden side af vejen. Her byggede vi vores drømmehus, da vi blev gift, og her er vores to drenge Jørgen og Per vokset op. Her bor jeg stadig og håber aldrig at skulle flytte fra denne skønne plet, lige over for mit barndomshjem.

Langt ovre på marken bagved mit hus ligger en skøn gammel strå-tækt ejendom. Den har "altid" ligger der, og der har boet mange forskellige i ejendommen.

Fra tømrerværksted til fabrik

Fabrikken ved siden af har en lang og spændende historie. Den blev bygget i 1891 af den navnkundige bygmester Niels Petersen, der købte grunden af "Stenhallergården" lige op til Ordrup Skov. Her byggede han værksted og et stort stuehus, og her boede han til sin død i 1911. Derefter overtog en af hans svende, Vilhelm Nielsen, værkstedet og huset, og han og Johanne fik 10 børn: ni drenge og en pige. Deres navne var: Villy, Gotfred, Arnold, Ragnhild, Gerhardt, Helge, Villiam, Karl, Jens Kristian og Keld. Den ældste, Villy, blev udlært hos sin far og gik i 1930'erne ind i firma-

et, hvor de byggede den røde villa lidt længere henne af vejen. Her flyttede Johanne og Vilhelm hen, og så lejede de stuehuset ud til tre hold lejere.

I midten af 40'erne blev fabrikken solgt til Vang & Winterfeldt, der bl.a. lavede gyngeheste i træ, men det gik kun i få år. Derefter købte tømrermester Lars Hansen værksted og hus, men det varede heller ikke længe, før han måtte rejse fra det. Så købte Møller det, og lavede møbelfabrik, men allerede i 1951 måtte han lukke.

Derefter blev der campingvognsfabrik (DANTRA), og der blev bygget endnu en fabriksdal. Den gamle fa-

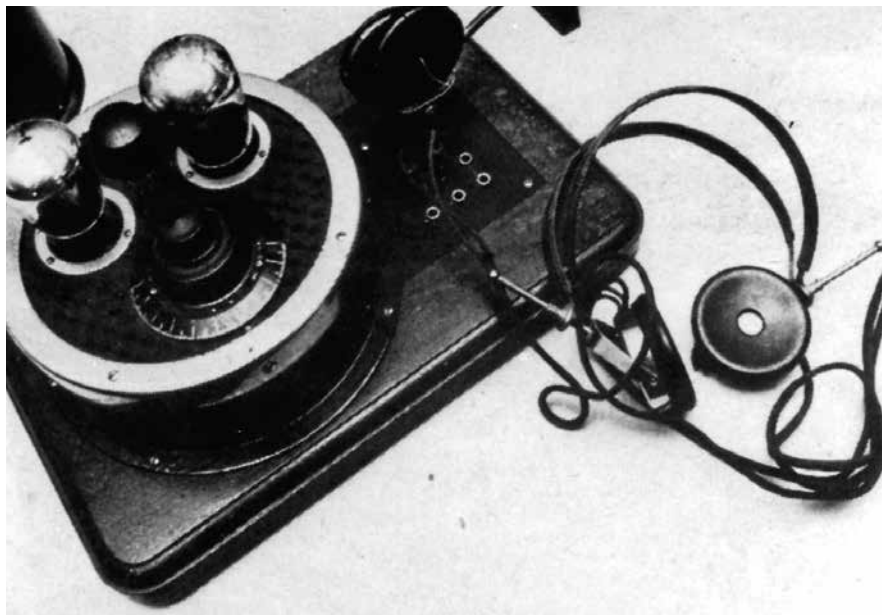
brik og værkstedet brændte senere, hvorefter man byggede en helt ny hal. Efter nogle år købte Lûth virksomheden i 1969, og der kom rigtig gang i det. På et tidspunkt var der ansat 100 mennesker i virksomheden, der lavede fremkaldermaskiner. Men så gik det igen ned ad bakke, og firmaet måtte lukke. Eskesen købte så fabrikken og anvendte den hovedsagelig som lager. For få år siden blev det hele solgt til Henriks Dyvelfabrik.

Det var historien om denne virksomhed og dens skiftende ejere gennem godt 100 år. Noget omskifteligt, men også ret spændende for os, der er nærmeste naboer.

Ingrid Clemensens barndomshjem, Skovlyst. (Datering: 1930-40)

Den første radio i Skimmede

Batteridrevet radiomodtager fra Ugerløse Maskinfabrik, bygget ca. 1925.

Som lovet i sidste nummer bringer vi her beretningen om den første radio på gården i Skimmede, fortalt af Marie Fredslund Frederiksen, der døde i 2012.

Det var jo spændende, da vi første gang kunne høre radioavis og musik. Jeg tror, det var allerførst i 1930'erne eller måske i 1929, at Hans Tage⁶ havde fabrikeret en lille firkantet trækasse med indhold. Der blev trukket en forledning fra denne radio gennem vindueskarmen og ud i gården. Kassen stod

på det gamle skrivebord inde i dagligstuen. Men det var kun en firkantet trækasse, hvor der i midten sad en lille spole, næsten som en garntrisse. Inde i midten var den lille krystal anbragt. Med en tingest som en lang stoppenål med et meget lille håndtag på stak man nålen ind i krystallen.

Det var jo en hel gevinst, når de kunne ramme et sted, hvor der var musik. Så var det med at lade den blive der, for det var jo også muligt

⁶Hans Tage: Marie Fredslunds bror.

at høre radioavis. Der hørte to telefoner til sådan et anlæg.

Jeg husker, far engang gik op i spise-stuen og hentede den største af vore krystalskåle, så kunne vi høre musikken lidt tydeligere – og alle kunne få gavn af lyden.

Men så i 1935 eller 1936 fik vi en rigtig højttaler – en UG radio. Et par unge mennesker kom fra UG-fabrikken⁷ og stillede et radioapparat op på det gamle chatol. Det var jo alle tiders. Først efter at Henry og jeg var blevet gift, og vi var flyttet til Stestrup, fik vi en TOR-radio – det var Carl Evald⁸, der havde skaffet den til huse. De fik også selv én magen til.

Vi havde fået telefon – det var jo efter at krigen var brudt ud – og vi

havde nr. 143 x (partstelefon⁹). Gabriels¹⁰ havde nr. 143 z. Så når der var radioavis, ringede Gabriel op og lagde sit telefonrør over radioen: så kunne vi høre den. Det var højttaleren, der leverede den forbindelse. Det var jo meget rart at kunne følge med i, hvad der skete rundt omkring!

⁷Ugerløse Maskinfabrik, der blev startet af L. P. Petersen i 1908, begyndte på et tidspunkt også at fabricere radioapparater.

⁸Carl Evald var bror til Henry Frederiksen.

⁹Hvis man havde partstelefon, var man flere husstande om at dele én ledning til telefoncentralen. Man fik samme nummer, men havde hvert sit bogstav efter. Når man ringede op, skulle man først lytte, om en af de andre var på linjen.

¹⁰Gabriel: nabo til Marie og Henry.

Kontingent m.v.

Ægtepar: 250 kr.

Enlige: 150 kr.

Kontingentet er for et helt år og kan betales ved mødeaftenerne i januar og februar. Der kan også indbetales på bankkonto 3229 5397081 eller girokonto 5397081 inden 1. marts.

Er der medlemmer, der ønsker transport til møderne? Ring til et af bestyrelsesmedlemmerne, som vil hjælpe med samkørsel.

Medlemmer har gratis adgang til aftenarrangementerne. Kaffe med brød: 30 kr. Gæstebillet: 20 kr.

Løssalgpris på ekstra numre af medlemsbladet: 30 kr.

Den fortsatte historie om gravstenen på Norddjurs

I sidste nummer af foreningens blad fortalte vi om en forespørgsel, som Lokalhistorisk Forening og Lokalhistorisk Arkiv havde modtaget fra Norddjurs. Sagen drejede sig om en gravsten, der oprindeligt havde stået på Tølløse Kirkegård, men som af uransagelige årsager var havnet i en kælder i Fjellerup på Norddjurs.

Gravstenen var over smed Lars Peder Johnsen, født 14. oktober 1868 i Nr. Eskilstrup, og død i Tølløse 5. februar 1917. Han og hans kone Anna Sophie (f. Christensen) var smedefolk i Nr. Eskilstrup indtil 1916, hvor de flyttede til Tølløse Stationsby. I ægteskabet fødtes kun et barn: datteren Ane Marie Elna Johnsen.

Vores gisninger gik på, om smedens enke eller datteren måske var flyttet til Norddjurs og havde taget stenen med sig, da gravstedet blev sløjfet. Derfor efterlyste vi også i artiklen oplysninger om, hvad der var blevet af de to. Det har vi her for nylig fået klarlagt, idet familie til smeden og hans kone har henvendt sig med oplysninger.

Enken, Anna Sophie Johnsen, flyttede til Roskilde, hvor hun døde den 28.12.1928. Ved sin død var hun bosiddende på Københavnsvej 29, sandsynligvis samme

sted, som datteren og svigersønnen boede. Datteren Ane Marie Elna Johnsen havde nemlig giftet sig i 1925 med Niels Peter Johansen, søn fra Højbjerggård i Nr. Eskilstrup. Efter giftermålet etablerede de sig i Roskilde, han med cykelforretning og frugtplantage, hun med damefrisørsalon på Københavnsvej. I dette ægteskab fødtes to sønner: Claus Johansen, i mange år bosiddende i Nr. Eskilstrup, men nu død, og Arne Johansen, der bor i Glim ved Roskilde.

Men tilbage til smeden og gravstenen. Da hans enke dør i 1928, bliver hun begravet på Tølløse Kirkegård, sandsynligvis samme sted som sin mand, selv om gravstenen ikke er påført hendes navn. Ifølge kirkebogen for Tølløse sogn bliver hun stedt til hvile dér den 4. januar 1929. Gravstedet er altså sandsynligvis blevet sløjfet omkr. 1959 (30 år efter den sidste begravelse), og stenen efterfølgende blevet fjernet.

Hvem der har fået stenen overdraget, ved ingen i familien. Men smedjen i Nr. Eskilstrup var efterfølgende i mange år beboet af kunstmaleren Jørgen Luplau Jansen. Og her er måske forbindelsen til Norddjurs!

Det unge par, der har fundet ste-

nen i kælderen på deres nyerhvervede bolig, kan fortælle, at huset tidligere har været beboet af en nu afdød, lidt excentrisk maler, der ikke plejede omgang med særlig mange mennesker. Det fortælles, at gravstenen er blevet brugt til at blande maling på, hvilket også stensens bagside bærer præg af. Kan det tænkes, at Luplau Janssen og den excentriske maler i Fjellerup har kendt hinanden, og at denne

derfor har fået overdraget stenen på et tidspunkt? Måske - mysteriet bliver nok aldrig helt opklaret.

Tilbage er kun at fortælle, at smed Lars Peder Johnsens gravsten nu kommer tilbage til Sjælland. Barnebarnet Arne Johansen og dennes fætter, Anders Johansen, Nr. Eskilstrup, vil inden længe drage til Norddjurs og hjemføre gravstenen.

Smedens gravsten, fundet i kælderen på Norddjurs.

Udflugt til Sorø

Torsdag d. 2. maj 2013 inviterer Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen på byvandring i Sorø. Turen starter på Torvet i Sorø kl. 18.30, og guide er tidl. museumsleder Helge Torm. Efterfølgende er der sejllads på Sorø Sø i chartret båd. Deltagerpris: 120 kr./ pers. Medbring selv madpakke, foreningen giver drikkevarer. Tilmelding til Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019) senest 28.04.2013 (max. 36 deltagere). Evt. samkørsel: kontakt bestyrelsen. Parkering: Absalonsgade 19 / Frederiksvej 3 / Holberg Arkaden 17, 4180 Sorø. Udflugten slutter kl. 20.45.

Travetur i Kongsøre Skov

Lørdag d. 8. juni 2013 byder vi på en travetur i den historiske Kongsøre Skov. Deltagerpris: 20 kr. / pers. (incl. en genstand eller to). Medbring selv madpakke + drikkevarer til en frokost i det grønne. Vi mødes ved Kongsørehus, der ligger i skovkanten på vejen Hølkerup-Kongsøre-Sandskredet. Er du i tvivl om stedet: kontakt Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019). For evt. samkørsel: kontakt bestyrelsen. Afstand fra Tølløse: 40 km. Traveturens længde: ca. 5 km i forholdsvis let terræn. Tilmelding ikke nødvendig – mød bare op!

Foreningens 30 års jubilæum

markeres med brunch i Tølløse Hallens Selskabslokaler søndag d. 18. august 2013 kl. 10.00-14.00. Festtalen holdes af chefen for Holbæk Museum Eskil Vagn Olsen, og underholdningen leveres af HOM's Salonorkester, der også besøgte os i forbindelse med foreningens 25-års jubilæum. Deltagerpris: 300 kr. / pers. (incl. brunch, 1 øl/vand, morgenbitter). Tilmelding senest fredag d. 9. august til Erik Lausen (tlf. 59185922) eller Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019). Max. antal deltagere: 78 pers.

Busudflugt til Sprogø lørdag d. 28. september 2013

Der vil være opsamling ved Tølløse Station kl. 8.15 og ved Ugerløse Kirke kl. 8.30. Deltagerpris: 500 kr. / pers. (incl. frokost m.v.). Vi kører til Q8-tanken ved Storebæltsbroen, hvor vi hilser på hinanden og får en genstand. Herefter stiger vores guide på bussen, og vi kører til Sprogø. Her er turen opdelt i to tempi: Gl. Sprogø til fods, og rundvisning på Ny Sprogø i bus med stop undervejs. Traveturen er ikke for gangbesværede, men har man ikke mod på den, er det tilladt at opholde sig ved bussen imens. Frokost + kaffe indtager vi på restaurant Tee-Stedet i Suserup (Sorø Golfklub). Efterfølgende kører bussen rundt om Tystrup-Bavelse Søerne, før vi efter et enkelt stop er tilbage i Ugerløse omkr. kl. 17.00 og lidt senere i Tølløse. Tilmelding senest d. 20. september til Erik Lausen (tlf. 59185922) eller Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019). Max. antal deltagere: 48 pers.

Generalforsamling

den 14. marts 2013

Indledningsvis blev Niels Jensen, Skimmede, valgt til dirigent.

På bestyrelsens vegne aflagde formand Sv. Åge K. Jørgensen beretning for foreningsåret 2012. Det har været et godt år med velbesøgte arrangementer og en stigning i medlemstallet fra 309 til 313 på trods af, at medlemmer er faldet fra ved dødfald.

På generalforsamlingen i marts fik bestyrelsen tilsagn om at måtte forhøje kontingentet for det kommende år til henholdsvis 150 kr. for enlige og 250 kr. for ægtepar, hvis det tilskud, som Holbæk Kommune hidtil havde ydet til foreningens drift, bortfaldt. Det skete desværre, hvorfor kontingentet fra årsskiftet er blevet sat op.

Udover 7 velbesøgte aftenarran-

gementer har foreningen budt på busudflugt til København, en mini-udflugt til Aastrup og en travetur i Tamosen / Suserup Skov. Foreningen var også repræsenteret med en stand på Foreningernes Dag i Tølløse Hallen samt ved Holbæk Museums Store Theselskab. Sluttelig takkede formanden medlemmerne for den store opbakning, der er til foreningens aktiviteter, samt de mange, der gør en ekstra indsats i forbindelse med afvikling af arrangementerne.

Herefter fremlagde kassereren det reviderede regnskab for 2012. Der var indtægter for 63.176 kr. og udgifter for 58.970 kr., hvilket giver et overskud på 4.206 kr. Regnskabet blev godkendt, ligesom budget 2013 efterfølgende blev det.

På valg til bestyrelsen var Marina Wijngaard og Erik Lausen, der begge genvalgtes. Nyvalgt blev Kirsten Lousdal, Ugerløse, som erstatter Henrik Schmidt, der ikke ønskede genvalg. Suppleant Grethe Preisler har indtaget den bestyrelsespost, der blev ledig ved Grethe Jensens død i januar 2013. Som ny suppleant valgtes Vivian Pihl, Tølløse.

Revisor Jørgen Nielsen, Ugerløse, ønskede ikke at genopstille. I hans sted valgtes (for to år) Henrik Schmidt. Kaj Aage Jensen blev genvalgt som revisorsuppleant (for et år).

Dirigent Niels Jensen afsluttede herefter generalforsamlingen og takkede for god ro og orden.

Efterfølgende har bestyrelsen konstitueret sig som følger:

Formand: Svend Aage Jørgensen

Næstformand: Marina Wijngaard

Kasserer: Erik Lausen

Sekretær: Eigil Piil Petersen

Økonomiudvalg: Erik Lausen (formand), John Jeppesen, Marina Wijngaard. *Observatør:* Sv. Aage Jørgensen

Arrangementsudvalg: Sv. Aage Jørgensen (formand), Grethe Preisler, Eigil Piil Petersen, Erik Lausen, Vivian Pihl

Udvalg for offentlig planlægning: Marina Wijngaard (formand), Erik Lausen, Eigil Piil Petersen, Kirsten Lousdal

Bladudvalg: Inge-Lis Madsen (formand), Marina Wijngaard, Kirsten Lousdal, Grethe Preisler, Egon Christensen

Arrangementer 2012/2013

Alle aftenmøder holdes i Aktivitetshuset, Tølløse

Torsdag d. 11. april 2013 kl. 19.30

Museumsleder Eskil Vagn Olsen, Holbæk Museum: Da spaniolerne kom.

Torsdag d. 2. maj 2013 kl. 18.30-20.45 (mødested: Torvet i Sorø)

Guidet byvandring i Sorø ved tidl. museumschef Helge Torm, efterfulgt af sejlads på Sorø Sø. Deltagerpris: 120 kr. Tilmelding til Sv. Åge Jørgensen (tlf. 59161019) senest 28.04.2013. Husk madpakke, foreningen giver drikkevarer.

Læs mere om udflugten inde i bladet.

Mandag d. 22. april 2013 kl. 19.00 (mødested: Aastrup Kloster)

Udflugt til Aastrup Kloster. Deltagerpris 80 kr. (incl. let traktement). Udflugten er allerede overtegnet, men hvis man ønsker at komme på venteliste kontaktes Erik Lausen (tlf. 59185922).

Lørdag d. 8. juni 2013 kl. 11.00 (mødested: Kongsørehus)

Travetur i Kongsøre Skov. Deltagerpris: 20 kr. Medbring selv madpakke + drikkevarer til en frokost i det grønne. Tilmelding ikke nødvendig – mød bare op!

Læs mere om traveturen inde i bladet.

Søndag d. 18. august 2013 kl. 10.00-14.00

Foreningen festligholder sit 30 års jubilæum med brunch, festtaler og underholdning i Tølløse-Hallen. Deltagerpris: 300 kr. Tilmelding senest 9. august 2013 til Erik Lausen (tlf. 59185922) eller Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019).

Læs mere om arrangementet inde i bladet.

Søndag d. 1. september 2013 kl. 12.00-16.00

Det store Theselskab i og ved Holbæk Museum, hvor Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen deltager med en stand.

Arrangementer 2012/2013

Lørdag d. 28. september 2013

Busudflugt til Sprogø. Deltagerpris: 500 kr. (incl. frokost m.v.) Tilmelding senest 20. september 2013 til Erik Lausen (tlf. 59185922) eller Sv. Å. Jørgensen (tlf. 59161019). Læs mere om udflugten inde i bladet.

Torsdag d. 10. oktober 2013 kl. 19.30

Lektor i historie Christian Schnettler: Tølløse – min barndomsby

Torsdag d. 14. november 2013 kl. 19.30

Svend Åge K. Jørgensen: Rejse i Norge over 2 menneskealdre

Torsdag d. 12. december 2013

Sognepræst Lise Trap, Soderup: Julemøde / - hygge

Et lille udsnit af tilhørerne - set fra oven - ved Poul Joachim Stenders foredrag i Aktivitetshuset den 13. december 2012. (Foto: Erik Lausen).

Lokalhistorisk Forening for Tølløse Egnen og Tølløse Lokalarkiv

Formand

Svend Aage K. Jørgensen
 Svalevej 1
 4340 Tølløse
 E-mail: svaakj@tollose.dk
 Tlf. 59 16 10 19

Næstformand

Marina Wijngaard
 Østergade 20
 4340 Tølløse
 E-mail: marina@tollose.dk
 Tlf. 59 18 58 41

Kasserer

Erik Lausen
 Lindestien 5
 4340 Tølløse
 E-mail: erik@tollose.dk
 Tlf. 59 18 59 22

Bestyrelsesmedlemmer

John Jeppesen
 Jernbanevej 19
 4340 Tølløse
 E-mail: john@tollose.dk
 Tlf. 51 44 61 07

Eigil Piil Petersen

Fasanvej 7
 4370 St. Merløse
 E-mail: eigil@tollose.dk
 Tlf. 57 80 15 10

Grethe Preisler

Pilevej 90
 4340 Tølløse
 E-mail: grethe@tollose.dk
 Tlf. 59 19 47 57

Kirsten Lousdal

Stærvej 14
 4350 Ugerløse
 E-mail: kirsten@tollose.dk
 Tlf. 21 90 40 07

Bestyrelsessuppleanter

Egon Christensen
 Ove Billes Parken 24
 4340 Tølløse
 E-mail: egon@tollose.dk
 Tlf. 60 61 53 17

Vivian Pihl

Pilevej 60
 4340 Tølløse
 E-mail: vivian@tollose.dk
 Tlf. 60 62 71 74

Foreningens hjemmeside

www.tølløse.dk
 webmaster: John Jeppesen

Holbæk Arkiverne/ Tølløse Lokalarkiv

Hjortholmvej 9
 4340 Tølløse
 Tlf. 72 36 70 83 / 72 36 36 24
 E-mail: tollose-arkiv@holb.dk

Arkivets åbningstider

Onsdag kl. 13.00 – 17.00

Arkivleder

Inge-Lis Madsen
 Nybyvej 62
 4340 Tølløse
 Tlf. 59 18 68 85
 E-mail: ilm@holb.dk